

Leiðbeinandi hefti við skólanámskrágerð í leikskóla

Skólaþróunarsvið HA
2005

Efnisyfirlit

ÚTSKÝRING	3
FORMÁLI	4
YTRI AÐSTÆÐUR	5
YFIRSTJÓRN LEIKSKÓLAMÁLA	5
LEIKSKÓLARÁÐGJÖF.....	5
NÁMSKRÁ LEIKSKÓLANS	5
FORSENDA LEIKSKÓLASTARFS.....	5
STEFNA LEIKSKÓLANS	5
NÁMSSVIÐ LEIKSKÓLA	6
DAGLEGT LÍF Í LEIKSKÓLANUM	6
SAMSTARF HEIMILIS OG LEIKSKÓLA	6
STJÓRNUN OG STJÓRNUNARHÆTTIR	7
FUNDIR.....	7
BODLEIÐIR	7
SAMSTARF	7
VERKASKIPTING OG ÁBYRGÐARSVIÐ	7
STARFSMANNASAMTÖL.....	8
STARFSMANNASTEFNA	8
FAGLEGUR OG REKSTRARLEGUR STUÐNINGUR	8
MAT Á LEIKSKÓLASTARFI	8
SJÁLFSMAT	8
VIÐMIÐ FYRIR SJÁLFSMAT	8
ÞRÓUNARSTARF	9
ÖRYGGISMÁL	9
ÁFALLAHJÁLP	9
BRUNAVARNIR	9
EFTIRLIT MEÐ ÖRYGGISÞÁTTUM	10
SLYS	10
HEIMILDASKRÁ	11

Útskýring

Aðalnámskrá leikskóla er stefnumótandi leiðarvísir um uppeldisstörf í leikskólum og á að mynda sveigjanlegan starfsramma. Á grundvelli þess á sérhver leikskóli að gera eigin skólanámskrá. Skólanámskrá á að vera rökstuddur leiðarvísir um fjölbreytilega starfshætti leikskólans, þar sem fram kemur hvernig vinna eigi að því að ná þeim markmiðum sem leikskólinn setur sér.

Aðalnámsskrá leikskóla

- * er fagleg stefnumörkun um uppeldis- og menntunarhlutverk leikskólans
- * byggist á barnhverfri hugmyndafræði þar sem þroski barnsins og þarfir eru þungamiðja.
- * er ætlað að samræma uppeldi og menntun barna í leikskólum landsins.
- * er viðmiðun við mat á leikskólastarfi og menntun leikskólakennara.
- * er ætlað að tryggja gæði í leikskóla og jafna uppeldisaðstöðu barna.

Árin 2000 – 2002 vann nefnd á vegum skóladeildar Akureyrarbæjar að því að skapa grunn eða beinagrind að skólanámskrá til að auðvelda leikskólum bæjarins vinnu við skólanámskrá, ég átti sæti í þeirri nefnd ásamt leikskólafulltrúa og þremur leikskólastjórum. Þetta hefti er unnið út úr þeim grunni.

Námskrá getur skipst í þrjá þætti eða hluta:

- Kennslufræðileg námskrá; stefna, hugmyndafræði, sérstaða, markmið og leiðir
- Foreldrahandbók; stefna, sýn, hugmyndafræði í stuttu máli, hagnýtar upplýsingar, dagskipulag, starfs- og stöðuheiti (skipurit), viðtaltímar, aðgengi foreldra að starfsfólki.
- Starfsmannahandbók; verkaskipting, ábyrgð og hlutverk, verklags- og vinnureglur, vinnutímar, stefna, sýn, hugmyndafræði, starfsmannastefna.

Þessu hefti er ætlað að vera leiðbeinandi við gerð skólanámskrá. Hver leikskóli útfærir sína námskrá og aðlagar að sinni hugmyndafræði og aðstæðum. Skólanámskrár geta verið með margskonar hætti og formi og eiga að vera lifandi plagg sem varðar leið leikskólakennaranna í starfi sínu með börnum og foreldrum.

Sigríður Síta Pétursdóttir

Formáli

Í þessum kafla er fyrsta kynning, hér á að vera hægt að sjá allar helstu upplýsingar um leikskólann og hver menntunar-, uppeldis- og barnssýn leikskólans er.

Heimilisfang leikskólans,
símanúmer,
netfang,
heimasíðuslóð,
nafn leikskólastjóra.

Hagnýtar upplýsingar, s.s. fjöldi starfsmanna, ásamt starfsheitum og stöðugildum, viðtalstímar, opnunartími, sumarlokun, lögbundnir frídagar leikskólans og námskeiðs- og skipulagsdagar. Eða vísun á heimasíðu þar sem þessar hagnýtu upplýsingar er að finna.

Stutt kynning á leikskólanum, t.d. staðsetningu og jafnvel nokkur orð um sögu leikskólans, sérstaða hans og sterku hliðar.

Nokkur orð um á hvaða hugmyndafræði starfið er byggt á, sýn leikskólans. Hér gætu komið fram yfirmarkmið eða slagorð /sýn leikskólans.

Ytri aðstæður

Yfirstjórn leikskólamála

Samkvæmt lögum nr. 78/1994 bera sveitarfélög meginábyrgð á rekstri leikskóla.

Í þessum kafla kemur fram hvaða nefnd fer með málefni leikskólans. Stefna sveitar-/bæjarfélagsins í leikskólamálum á hér heima. Hér kemur fram hver fer með yfirstjórn málaflokksins, þ.e. hver er næsti yfirmaður leikskólastjóra, hver skiptingin er t.d. innritun, innheimta leikskólagjalda, viðhald húss og lóðar. Hér koma fram hagnýtar ytri upplýsingar til að átta sig á stöðu leikskólans í samfélaginu.

Leikskólaráðgjöf

Í þessum kafla kemur fram hvaða stoðþjónustu leikskólinn nýtur. Það sem snýr að leikskólanum sem stofnun, að einstökum kennurum, foreldrum og börnum. Hér koma fram upplýsingar um hvert foreldrar leikskólabarna geta leitað með mál tengd börnum sínum og leikskóladvöl þeirra. Upplýsingar um hvar er að finna ráðgjöf vegna einstakra barna. Einnig aðgengi kennara og stjórnenda að ráðgjöf og stuðningi.

Námskrá leikskólans

Forsenda leikskólastarfs

Í leikskóla á að leggja áherslu á skapandi starf og leik barnsins. Ekki er um beina kennslu að ræða sem stefnir að ákveðinni fræðilegri þekkingu. Leikskólafræði eru fremur þroskamiðuð en fagmiðuð, með áherslu á leik barna sem náms- og þroskaleið og uppgötvunarnám.¹

Í leikskóla ber að hlúa að öllum þroskaþáttum, efla þá og örva samspil þeirra. Lífsleikni og námsgengi barnsins byggist á jafnvægi milli allra þroskaþátta.

Stefna leikskólans

Hver leikskóli þarf að setja sér markmið með starfinu og sýna fram á hvaða leiðir hann ætlar að fara til að ná markmiðum sínum.

Í þessum kafla kemur fram hver stefna leikskólans er og á hvaða hugmyndafræði starfið byggir. Kynning á hugmyndasmiðum, fræðingum og kenningum þeirra sem sótt er til.

Hugmyndafræði leikskólans byggist meðal annars á lífsviðhorfi, gildismati, þekkingu og reynslu starfsmanna hans, ásamt kenningum sem settar hafa verið fram af fræðimönnum og rannsóknnum sem gerðar hafa verið á leikskólastarfi.

Leikskólakennarar leikskólans ræða og ígrunda hugmyndafræði og kenningar og móta þannig þann grunn sem starfið byggir á.

¹ Aðalnámskrá, 1999:8

Námssvið leikskóla

Námssvið leikskóla eru áhersluþættir í leikskólauppeldi. Þau eru hreyfing, málrækt, myndsköpun, tónlist, náttúra og umhverfi, menning og samfélag. Námssviðin skarast og eru samofin undirstöðuþáttum leikskólastarfsins: leik, daglegri umönnun og almennri lífsleikni.²

Umræður þurfa að fara fram innan leikskólakennarahópsins um markmið og leiðir leikskólans og áherslur; Hvað – Hvernig – Hvers vegna – Hversu mikið – Hversu oft og svo framvegis.

Leikskólanum ber að skapa öllum börnum tækifæri til að þroska hæfileika sína með því að bjóða upp á fjölbreyttar leiðir og efnivið auk þess að kenna þeim lýðræðisleg vinnubrögð.

Daglegt líf í leikskólanum

„Daglegt líf í leikskóla markast af föstum athöfnum sem lúta að líkamlegum þörfum barna og heilsu þeirra“³. Daglegt starf leikskólans, eru þær leiðir sem farnar eru til að ná markmiðum leikskólans, því er mikilvægt að samræmi sé milli leiða og markmiða. Námsvið leikskólans og daglegt líf skarast og tvinnast saman, það getur ekki orðið annað hvort eða.

Á ákveðnum tímum matast börn, þvo sér, hvíla sig og sofa. Dagskipulag á að sníða að þörfum barna, þroska þeirra, aldri, samsetningu barnahóps, dvalartíma og öðrum ytri skilyrðum. Skipulag og ákveðnar tímasetningar á daglegum atburðum gefa leikskólastarfinu festu og tryggja hæfilegan og samfelldan tíma til leikja og skapandi starfs.

Í leikskóla skal rækta alhliða þroska barnsins, hlúa að öllum þroskaþáttum, efla þá og örva samspil þeirra. Lífsleikni og námsgengi barnsins byggist á jafnvægi milli allra þroskaþáttanna.⁴

Þættir sem þarf að taka tillit til eru leikurinn, leikskilyrði, efniviður, hlutverk leikskólakennarans og aðgengi barna að efnivið og búnaði. Hvernig og með hvaða hætti tekið er á móti börnum og þau kvödd. Nám barnsins fer ekki einungis fram í skipulögðum fyrir fram ákveðnum tímum, nám á sér ekki síður stað í fataherbergi, í útiveru, á matartímum, í hvíld og við daglega umönnun.

Samstarf heimilis og leikskóla

Foreldrar bera frumábyrgð á uppeldi og velferð barna sinna en leikskólanum ber að veita foreldrum stuðning í uppeldi barna. Mikilvægt er að náð samstarf og gagnkvæmt traust skapist milli heimilis og leikskóla. Foreldrar þekkja barn sitt best, þeir hafa þekkt það frá fæðingu og fylgjast með þroskaferli þess og líðan. Leikskólakennari kynnist barni í leikskólastarfi og þekkir þroska þess, færni og viðbrögð í barnahópi.⁵

² Aðalnámskrá, 1999:19

³ Aðalnámskrá, 1999:17

⁴ Aðalnámskrá, 1999:8

⁵ Aðalnámskrá, 1999:30

Mikilvægt er að móta stefnu og sýn með foreldrasamstarfi/-þátttöku, leikskólinn þarf að setja sér markmið með samstarfinu í samstarfi við foreldra og skilgreina hvað felst í samstarfinu.

Stjórnun og stjórnunarhættir

Þegar skólanámskráin er öllu starfsfólki ljós, [...] þarf leikskólastjórinn ekki stöðugt að hafa áhyggjur af stefnumiðunum og hvort starfsmannahópurinn fylki sér um þau í samstíga göngu. Hann getur á hinn bóginn létt á göngunni með því að ryðja hindrunum úr vegi, útvegað efnivið, hvatt til dáða og unnið að nauðsynlegum stjórnunarverkefnum. Hann getur notið þess að skynja samhuginn á leiðinni, samfagnað þegar ferðalaginu lýkur og sagt til um næsta áfangastað. Gangan sér um sig sjálf⁶

Leikskólastjórinn gegnir lykilhlutverki í þróun leikskólastarfsins, hann skapar aðstæður sem stuðla að því að auka hæfni leikskólakennara og betri leikskólamenntun barna. Við árangursríka leikskólaþróun er brýnt að leikskólastjóri leggi áherslu á umræður um innihald skólanámskrárinnar, sérstakar áherslur í leikskólastarfinu og starfsaðferðir. Í umræðum starfsfólks birtast viðhorf og lífsskoðanir hvers og eins.

Leikskólastjórinn þarf að gera sér grein fyrir hvað það er sem hann telur mikilvægt, hvernig hann vill að samskiptum sé háttað og hver hans stjórnunarstíll er.

Leikskólastjóri ber ábyrgð á að mótuð sé heildarstefna í uppeldis- og menntamálum leikskólans, hann sér til þess að áætlanir séu gerðar og að það fari fram reglulegt mat á starfi leikskólans.

Fundir

Leikskólastjóri ber ábyrgð á að starfsmannafundir séu haldnir og stjórnar þeim, hann skapar einnig aðstæður fyrir aðra fundi, s.s. deildarfundi. Mikilvægt er að búa til ramma utan um fundi sem skipta máli fyrir faglegt starf leikskóla svo þeir verði markvissir og skili árangri. Alla fundi ber að skrá.

Boðleiðir

Leikskólastjóri sér til þess að starfsmenn geti kynnt sér nýjungar í starfi og miðlað þekkingu sinni og upplýsingum til annarra starfsmanna. Leikskólastjóri ber að sjá til þess að boðleiðir séu skýrar innan leikskólans, í allar áttir.

Samstarf

Leikskólastjóri skapar aðstæður þannig að samstarf milli deilda og við foreldra geti verið með sem eðlilegustum hætti. Leikskólastjóri stuðlar að samstarfi við viðkomandi grunnskóla þannig að það skapist góð tengsl milli skólastiga og samfella myndist í námi barnsins.

Verkaskipting og ábyrgðarsvið

Leikskólastjóri stjórnar daglegri starfsemi leikskólans, hann ber rekstrarlega sem faglega ábyrgð á starfi leikskólans. Starfsmannahópur sem vinnur samhent starf til árangurs þarf að koma sér saman um verkaskiptingu innan leikskólans og skilgreina hlutverk hvers og eins. Með því að virkja aðra stjórnendur innan leikskólans til þátttöku og ábyrgðar í rekstrarlegum umræðum og ákvörðunum er auðveldara að gæta hagræðis í rekstri án þess að það rýri gæði starfsins.

⁶ Sergiovanni, Leikskólastefna FÍL, 2000:30

Starfsmannasamtöl

Í þessum kafla kemur fram með hvaða hætti starfsmannasamtölu eru, þar sem ræddar eru kröfur og væntingar af beggja hálfu.

Starfsmannastefna

Hver leikskóli skapar sína eigin starfsmannastefnu með reglum og hefðum.

Faglegur og rekstrarlegur stuðningur

Í þessum kafla kemur fram eftir hvaða vinnureglum farið er þegar óska þarf eftir eða leita til sérfræðings, hvort heldur er um að ræða einstök börn eða allan leikskólann.

Mat á leikskólastarfi

Í reglugerð um starfssemi leikskóla segir að sérhver leikskóli skuli móta aðferðir til að meta uppeldisstarf, stjórnunarhætti og samskipti bæði innan leikskólans og utan. Mat skal gert með hliðsjón af lögum, reglugerð og aðalnámskrá leikskóla. Sérstaklega skal gera grein fyrir framkvæmd og niðurstöðum matsins⁷.

Mat á leikskólastarfi er liður í þróun og vexti skólans og tengist markmiðum hans og áætlunum.

Í þessum kafla kemur fram mats- og endurmenntunaráætlun leikskólans og með hvaða hætti niðurstöður verða kynntar og notaðar til þróunar starfsins.

Sjálfsmat

Sjálfsmat leggur faglegan grundvöll að endur- og umbótum í leikskólastarfinu og er leið til að vinna kerfisbundið að því að auka gæði leikskólastarfsins og gera það skilvirkara. Í sjálfsmati skal taka mið af markmiðum og stefnu leikskólans og lýsingu á leiðum til að ná þeim. Sjálfsmatið gerir kennurum og öðru starfsfólki auðveldara að vinna að markmiðum leikskólans.

Viðmið fyrir sjálfsmat

Matið þarf að vera:

- * Formlegt
- * Altækt
- * Áreiðanlegt
- * Samstarfsmiðað
- * Umbótamiðað
- * Stofnana- og einstaklingsmiðað
- * Greinandi
- * Lýsandi
- * Opinbert

Hægt er að setja matið í þrjá höfuðflokka:

- * Mat á leikskóla sem stofnun
- * Mat á uppeldisstarfi
- * Mat á einstaklingum og barnahópum⁸

⁷ Aðalnámskrá, 1999:39

⁸ Sjá nánar í Aðalsnámskrá leikskóla, 1999:39-44

Við innra mat á leikskólastarfi skulu eftirfarandi atriði athuguð:	
Börn	Skólanámskrárgerð
Starfsfólk	Stjórnunarhættir
Samskipti	Samskipti og tengsl utan leikskólans
Líðan	Samstarfsverkefni og þróunarstarf
Leikur	Húsnæði, útileiksvæði og búnaður
Námssvið leikskóla	Samstarf heimilis og leikskóla

Ekki er nauðsynlegt að skoða alla þætti í einu í hvert sinni. Gæta skal að því að nota fjölbreyttar aðferðir við sjálfsmatið svo það gefi sem breiðasta sýn á starfið í heild jafnt og einstaka þætti þess.

Sjálfsmat þarf að vera sívirktt allt árið. Með reglulegum skráningum í starfinu með hverju barni, safnast saman mikilvægar upplýsingar um hvert barn. Auk þess að gefa upplýsingar um framför hvers og eins, segja skráningar meðal annars til um hvort leikskólakennarinn sé að ná markmiðum sínum.

Þróunarstarf

Markmið þróunarstarfs er að leita leiða sem miða að endurbótum og nýbreytni í leikskólastarfi. Þróunarverkefni felur í sér afmarkað og tímabundið viðfangsefni með vel skilgreindum markmiðum. Þegar hugað er að þróunarstarfi er nauðsynlegt að setja niður fyrir sér þann starfsgrundvöll sem aðhyllt er.

Þróunarstarf hefur m.a. verið skilgreint á eftirfarandi hátt:

Uppeldislegt þróunarstarf: Samheiti yfir nýbreytnistarf sem felur m.a. í sér allt frá því að reyna nýjar aðferðir og leikefni til framkvæmda kerfisbundinna áætlana.⁹

Í þessum kafla kemur fram þróunaráætlun leikskólans. Einnig listi yfir þau þróunarverkefni sem leikskólinn hefur verið þátttakandi í.

Öryggismál

Foreldra eiga að geta treyst því að öryggi barns sé tryggt af fremsta megni á meðan á dvöl þess stendur. Stefna leikskólans í öryggismálum á að vera foreldrum sýnileg. Mikilvægt er að vinnureglur séu skýrar og hlutverk allra klárt, einnig að reglulega sé farið yfir, rífað upp og hnekk á þáttum sem geta skipt sköpum við erfiðar aðstæður þegar bregðast þarf hratt við.

Áfallahjálp

Hér er tekið fram með hvaða hætt er brugðist við ef barn eða starfsmaður verður fyrir andlegu og/eða líkamlegu áfalli.

Brunavarnir

Mikilvægt er að leikskólinn hafi rýmingaráætlun sem allir þekkja og taka þátt í að móta. Stefna þarf að góðu samstarfi við eldvarnaeftirlit og slökkvilið um brunavarnir og viðbrögð við bruna. Teikning með merktum útgönguleiðum og staðsetningu slökkvitækja á að vera fylgirit skólanámskrár. Mikilvægt er að allir þekki hlutverk sitt ef rýma þarf leikskólann, því er nauðsynlegt að æfa reglulega rýmingaráætlun og notkun slökkvibúnaðar.

⁹ Petterson 1991:31 einnig Þróunarstarf, 1992:5

Eftirlit með öryggispáttum

Allan búnað, húsnæði og lóðar á að skoða reglulega og gera úrbætur eftir þörfum. Koma þarf fram hvernig staðið er að skoðun lóðar með öryggi barnanna í fyrirrúmi, hvernig hlutverkum er skipt meðal kennara varðandi einstaka þætti er varða öryggi barna og kennara leikskólans.

Slys

Fyrstu viðbrögð við slysum byggja á þekkingu, þjálfun og reynslu starfsmanna. Hér kemur fram hvernig brugðist er við og í hvaða ferli mál sem upp kunna að koma fara, t.d. skráningar, hringingar í foreldra og samstarf við heilsugæslu.

Heimildaskrá

Aðalnámskrá leikskóla, 1999. Reykjavík, Menntamálaráðuneytið.

Leikskólastefna Félags íslenskra leikskólakennara, 2000. Reykjavík, Félag íslenskra leikskólakennara.

Pettersen Reidar J.,1991, Fornýelse í barnehagen. Innförning í pedagogisk utviklingsarbeid. Oslo, Universitetsforlaget A.S.

Þróunarstarf,1992. Nemendur Framhaldsdeilda FÍ, veturinn 1991-92. Reykjavík, Fósturskóli Íslands.

Ávallt skal geta allra þeirra heimilda sem sótt er í, skólanámskrá sem byggir á fræðum og rannsóknum er faglega sterk.